

Preduzetništvo
žena u Srbiji

10

godina kasnije

COVID-19
I ŽENSKO
PREDUZETNIŠTVO

**Preduzetništvo
žena u Srbiji**

10
godina kasnije

MART, 2023.

COVID-19
I ŽENSKO
PREDUZETNIŠTVO

SeConS
grupa za razvojnu Inicijativu

SeConS Expert Team

Marija Babović
Jovana Čvorić

SADRŽAJ

1. Uvod	6
1.1 Uticaj pandemije COVID-19 na ekonomsku aktivnost žena i položaj žena – analiza sekundarnih izvora	7
2. Uticaj pandemije COVID-19 na poslovanje i efekti mera Vlade – nalazi istraživanja	9
2.1 Uticaj pandemije na poslovanje	9
2.2 Ocene mera Vlade	11
3. Preduzetnička priča	12
3.1 Transformacija uz business coaching	12
4. Zaključak i preporuke	14
Literatura	15

1 UVOD

Ovaj izveštaj je nastao na osnovu studije *Preduzetništvo žena u Srbiji – deset godina kasnije*. U njemu su predstavljeni podaci iz studije koji se odnose na uticaj COVID-19 pandemije na poslovanje preduzetnica i uticaj mera Vlade Republike Srbije koje su donete s ciljem da se ublaže negativne posledice pandemije i time pomogne ženskom preduzetništvu. Podaci su dobijeni primenom mešovitenih metoda istraživanja – analizom sekundarnih izvora (desk analiza) i sprovođenjem izvornog istraživanja koje je obuhvatilo dve ključne komponente:

ANKETNO ISTRAŽIVANJE

na reprezentativnom uzorku od 559 aktivnih preduzetnica koji je izveden iz evidencije Agencije za privredne registre (APR) na osnovu kriterijuma da su žene registrovane preduzetnice ili da su istovremeno (su)vlasnice i direktorke registrovanog privrednog društva, i

KVALITATIVNO ISTRAŽIVANJE

dubinski intervjui sa 15 odabranih ispitanica različitih profila iz istog uzorka anketnog istraživanja formiranog na osnovu baze APR.

Pozadina i svrha

Prva studija o preduzetništvu žena u Srbiji publikovana je 2012. godine na osnovu istraživanja koje je na inicijativu tadašnjeg Ministarstva ekonomije i regionalnog razvoja Republike Srbije, uz podršku UN Women, sprovela organizacija za primenjenu istraživanja i analize politika SeConS. Polazna studija¹ sadržala je i veliki broj preporuka koje su imale za cilj da informišu politike za podsticanje razvoja preduzetništva žena i zatvaranja rodnog jaza u preduzetništvu i šire, u ekonomskoj participaciji, ili zaposlenosti. U 2021. godini Ministarstvo privrede Republike Srbije je pokrenulo novu inicijativu da se sagleda stanje u preduzetništvu žena nakon nešto više od deset godina i da se uoče promene, dostignuća, izazovi, kao i potencijali preduzetništva žena na koje se budućim politikama treba usmeriti. Istraživanje je i ovog puta sprovela organizacija SeConS uz podršku UN Women u okviru projekta *Ključni koraci ka rodnoj ravnopravnosti*, sa ciljem da se Ministarstvu privrede učine dostupnim nalazi potrebni za formulisanje politika usmerenih na podsticanje preduzetništva žena.

1 Babović, M. (2012). *Polazna studija o preduzetništvu žena*. Beograd: UN Women. Dostupno na: <https://secons.net/wp-content/uploads/2022/01/87-publication.pdf>

Dizajn metodologije novog istraživanja se dobrim delom razvijao u komplementarnosti sa metodologijom *Polazne studije o ženskom preduzetništvu* iz 2012. godine, kako bi se obezbedila uporedivost u ključnim aspektima. Međutim, pandemija virusa COVID-19, koja je proglašena u martu 2020. godine, uticala je na to da se u novom istraživanju nađe modul o uticaju ove pandemije na poslovanje preduzetnica i time ispita otpornost ženskih biznisa na ovu i slične krize.

1.1 Uticaj pandemije COVID-19 na ekonomsku aktivnost žena i položaj žena – analiza sekundarnih izvora

Analiza sekundarnih izvora je, između ostalog, pokazala da su rodne nejednakosti jedna od temeljnih društvenih nejednakosti koje su se jasno ispoljile tokom pandemije virusa COVID-19.

Studije koje su istraživale uticaj pandemije na različite segmente života ljudi u Srbiji pokazale su da su aktivnosti, rizici i opterećenja žena i muškaraca tokom pandemije (bili) ne samo različiti, već i da su uticali da neke od postojećih nejednakosti postanu još čvršće.

Pandemija je uticala kako na nesrazmerno angažovanje žena i muškaraca u svakodnevnim strategijama brige o domaćinstvu i porodici, tako i na pojačan rodni disbalans na tržištu rada.

Tako su, na primer, istraživanja² pokazala rodno specifične razlike u izloženosti rizicima od gubitka posla tokom pandemije, pri čemu su najviše tim rizicima bile izložene samozaposlene žene

i one zaposlene u privatnim preduzećima i sa jednostavnim zanimanjima (poput higijeničarki i fizičkih radnica). Pored toga, žene su više od muškaraca odlazile na poslove sa povećanim rizikom od zaraze zbog kontakata sa većim brojem osoba (zaposlene u zdravstvu, trgovini, prerađivačkoj industriji) i na tim poslovima bile više opterećene obimom posla nego što je to bio slučaj među muškarcima (u pitanju su sektori izloženi većem opterećenju u uslovima pandemije). S druge strane, žene su u većem broju prelazile na rad od kuće, što je dobrim delom bilo uslovljeno njihovom većom koncentracijom u sektorima u kojima je ova mera mogla da se primeni (sektori obrazovanja, administrativnih delatnosti, državne uprave). Međutim, žene su i češće izražavale nezadovoljstvo neadekvatnim uslovima rada od kuće, a kao razloge su navodile nedostatak adekvatnog prostora za rad, ometanje rada od strane članova porodice i sl. Konačno, tradicionalno opterećene ulogom onih koje najviše vode brigu o deci/porodici i kućnim poslovima, kao i usled tradicionalno slabijeg pristupa resursima poput posedovanja vozačke dozvole i automobila, žene su u novonastalim uslovima pandemije i uvedenih restriktivnih mera za suzbijanje virusa (prekid rada škola i vrtića ili obustava javnog prevoza usled vanrednog stanja), u većem procentu nego muškarci bile onemogućene da odlaze na posao, te je određen broj njih bio primoran da potpuno odustane od profesionalnih aktivnosti.³

Istraživanje o uticaju pandemije COVID-19 na preduzetnice⁴ sprovedeno tokom vanrednog stanja 2020. godine, pokazalo je da su preduzetnice bile najzabrinutije za ekonomsko preživljavanje, za razliku od zaposlenih ispitanica kojima je na prvom mestu bila briga za zdravlje.

2 SeConS. (2020a). *Uticaj COVID-19 pandemije i mera za njeno sprečavanje na zaposlenost i uslove rada žena i muškaraca u Srbiji*. Beograd: UN Women. Dostupno na: <https://secons.net/wp-content/uploads/2022/01/Uticaj-COVID-19-pandemije-i-mera-za-njeno-spreccavanje-na-zaposlenost-i-uslove-rada-zena-i-muskaraca-u-Srbiji.pdf>

3 Ibid.

4 SeConS. (2020b). *Uticaj COVID-19 pandemije i mera za njeno sprečavanje na preduzetnice u Srbiji*. Beograd: UN Women. Dostupno na: <https://secons.net/publikacija/uticaj-covid-19-pandemije-i-mera-za-njeno-spreccavanje-na-preduzetnice-u-srbiji/>

Pandemija je ostavila velikog uticaja na poslovanje preduzetnica koje su, da bi opstale na tržištu, morale da brzo prilagođavaju način poslovanja novonastaloj situaciji. Najčešće su morale da smanjuju obim aktivnosti preduzeća, usled otežanog dolaska do sirovina ili repromaterijala, kao i klijenata (posebno one koje se bave ugostiteljstvom, trgovinom, prerađivačkom industrijom i sl.). Uvedene mere Vlade dobrim delom su uticale da preduzetnice koje se bave pružanjem ugostiteljskih ili drugih ličnih usluga (frizerski/kozmetički saloni i sl.) privremeno obustave ili značajno smanje obim poslovanja jer nisu bile u mogućnosti da rad organizuju u skladu sa predviđenom merom fizičkog distanciranja. Istraživanja su, takođe, pokazala da su izazove krize uspešnije prevazišle one preduzetnice koje su sa prelaskom na rad od kuće istovremeno uspostavile novi model poslovanja, više investirale u marketing i sticanje novih znanja, promenu načina prodaje i distribucije proizvoda i sl.⁵

Rodna analiza odgovora na COVID-19⁶ je pokazala da je većina preduzetnica nakon vanrednog stanja ostala u dugovima (zbog nagomilanih neplaćenih renti, plata i doprinosa zaposlenima, rata kredita i sl.), a uspele su da ekonomski prežive zahvaljujući ušteđevini ili pozajmicama od prijatelja i rođaka.

Mere Vlade Republike Srbije upućene privrednim subjektima u cilju saniranja ekonomskih posledica pandemije bile su od pomoći mnogim preduzetnicama; međutim, s obzirom da kreirane mere nisu bile rodno senzibilne, pomoć nije bila dovoljna da dugoročno sačuva preduzetnice od štete koja je u njihovom poslu nastala usled pandemije. Ovakva zapažanja istakle su žene iz ugostiteljstva, turizma, uslužnih delatnosti i žene pružaoci usluga konsaltinga.⁷

Od raspoloživih mera državne pomoći koje su bile ponuđene u dva navrata, preduzetnice su u najvećoj meri koristile isplatu tri minimalne zarade + dva puta 60% minimalne zarade, zatim odlaganje plaćanja poreza i doprinosa na zarade do 2021. godine, kao i mogućnost mirovanja kredita.

Sa druge strane, preduzetnice su u retko koristile garantnu šemu za podršku privredi u uslovima COVID-19 krize (namenjenu za preduzetnike, mikro, mala i srednja preduzeća i poljoprivredna gazdinstva, preko komercijalnih banaka), kao i državni kredit za očuvanje likvidnosti i prevazilaženje teškoća u poslovanju. Pored toga, preduzetnice nisu u značajnoj meri bile korisnice mera pomoći u svojim lokalnim samoupravama. Na primer, tek mali broj preduzetnica je koristilo mogućnost oslobađanja od plaćanja zakupa poslovnog prostora.⁸ Konačno, analiza rodno odgovornog budžetiranja u toku pandemije⁹ ukazala je da mere nisu uzele u obzir specifičan položaj preduzetnica iz ranjivih grupa, kao i žena koje su angažovane u neformalnim poslovnim inicijativama. Primećeno je da su posebno ograničavajuće bile mere koje su postavljale strog procentualni kriterijum za sprečavanje smanjenja broja zaposlenih.

⁵ Srdić, M. (2021). *Podrška preduzetnicama tokom pandemije COVID-19*. Beograd: OEBS Misija u Srbiji. Dostupno na: <https://www.osce.org/files/f/ documents/2/7/513133.pdf>

⁶ Pajvančić, M. et al. (2020). *Rodna analiza odgovora na COVID-19 u Republici Srbiji*. Beograd: OEBS Misija u Srbiji. Dostupno na: <https://www.osce.org/files/f/ documents/3/9/459391.pdf>.

⁷ Ibid.

⁸ Srdić, M. (2021). *Podrška preduzetnicama tokom pandemije COVID-19*. Beograd: OEBS Misija u Srbiji. Dostupno na: <https://www.osce.org/files/f/ documents/2/7/513133.pdf>

⁹ UN Women. (2021). *Rodna ravnopravnost i budžetiranje u doba pandemije: usporavanje napretka ili zatvaranje jaza?* Beograd: UN Women. Dostupno na: https://serbia.un.org/sites/default/files/2021-06/RR%20i%20 budzetiranje%20u%20doba%20pandemije_SRB.pdf.

2 UTICAJ PANDEMIJE COVID-19 NA POSLOVANJE I EFEKTI MERA VLADE – NALAZI ISTRAŽIVANJA

KLJUČNI NALAZI

- Pandemija COVID-19 predstavljala je test za otpornost ženskog preduzetništva i preduzetnice su taj test položile. Više od petine nije ni osetilo uticaj pandemije na poslovanje a ostale su privremeno iskusile pogoršanje u poslovanju u smislu privremenog zatvaranja, smanjenja obima posla, težeg dolaska do klijenata, snabdevača i sl., ali su taj period uspešno prebrodile.
- Nalaze istraživanja potvrđuju i podaci APR koji ne pokazuju skok u stopi gašenja ženskih preduzeća u periodu pandemijske krize.
- Veoma je mali procenat onih koje su morale da otpuste zaposlene, ili ih pošalju na prinudni odmor.
- Ipak, za četvrtinu preduzetnica bilo je teško da namiruju svoje poreske obaveze i da plaćaju socijalne doprinose zaposlenima.
- Dve mere Vlade su većinski ocenjene pozitivno – isplata bespovratnih novčanih sredstava i odloženo plaćanje poreza i doprinosa na zarade i naknade zarada.

2.1 Uticaj pandemije na poslovanje

Pandemija COVID-19 proglašena je u martu 2020. godine, i u periodu istraživanja preduzetništvo žena iz uzorka već je dve godine bilo pod uticajem pandemije i mera Vlade, kao i međunarodnih mera. Tokom pandemije sprovedeno je više brzih procena efekata pandemije na preduzetništvo i posebno na žensko preduzetništvo koje su ukazale na niz teškoća sa kojima su se preduzetnice suočile, naročito u periodu vanrednog stanja i faza kada su bile uvedene različite restrikcije.¹⁰

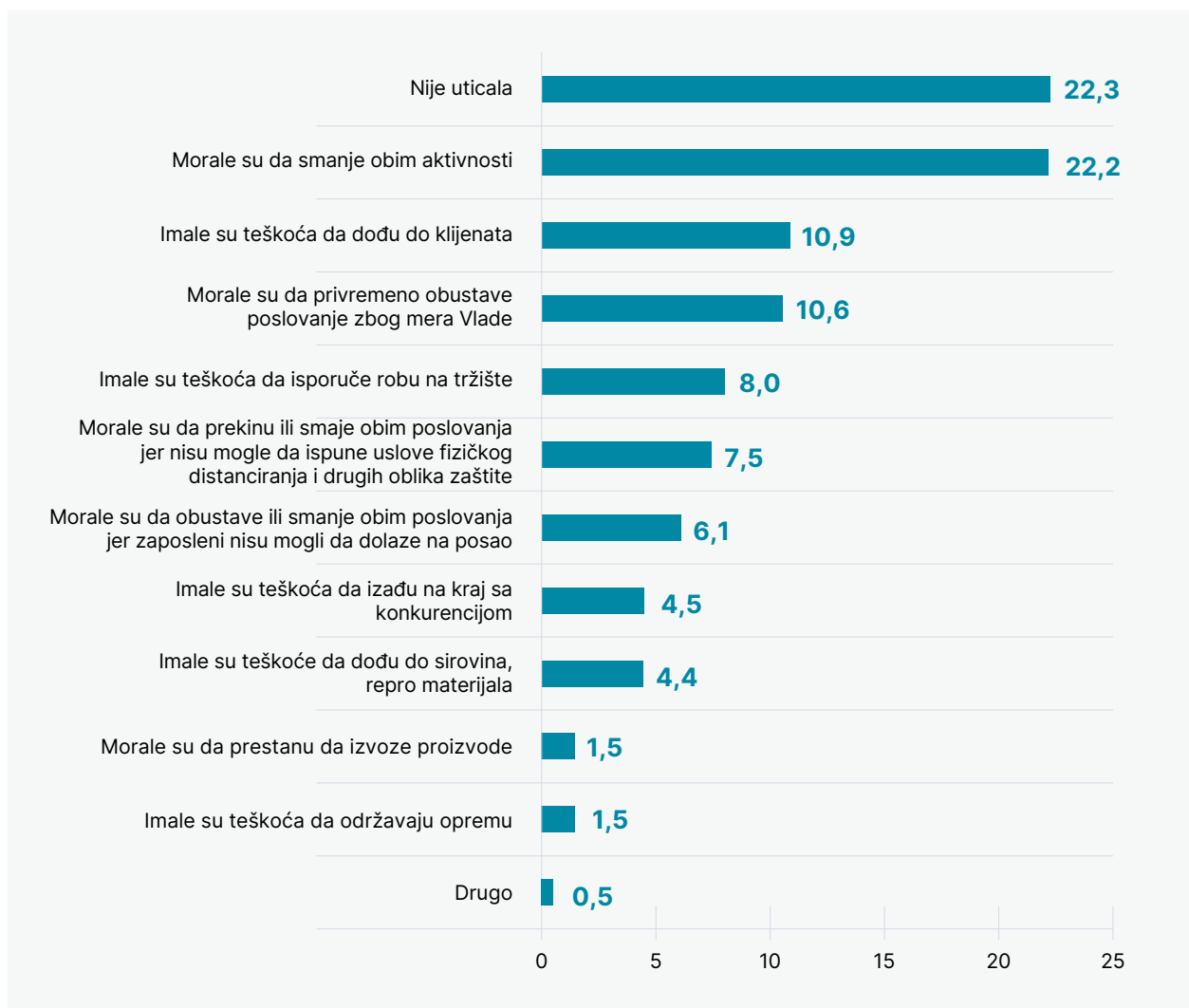
Nalazi istraživanja u proleće 2022. godine ukazuju da su uz sve izazove i teškoće preduzetnice pokazale značajnu otpornost, a da su u prilog tome išle i mere Vlade koje su u velikom procentu pozitivno ocenile. Nešto više od petine preduzetnica istaklo je da pandemija nije ni na koji način uticala na njihovo poslovanje.

¹⁰ Videti: SeConS (2020b). *Uticaj COVID-19 pandemije i mera za njeno sprečavanje na preduzetnice u Srbiji*. Beograd: UN Women; Srdić, M. (2021). *Podrška preduzeticama tokom pandemije COVID-19*. Beograd: OEBS Misija u Srbiji.

Isti procenat ispitanica naveo je da su bile prinuđene da smanje obim poslovanja, svaka deseta je bila prinuđena da privremeno obustavi poslovanje zbog mera Vlade, a isto toliko ispitanica je naveo da su se suočile sa teškoćama da dođu do klijenata. Ostale teškoće, poput problema u isporuci robe na tržište, smanjenja ili obustavljanja delatnosti jer nisu mogle da ispune uslove fizičkog distanciranja ili drugih oblika zaštite, ili zato što zaposleni nisu bili u mogućnosti da dođu na posao i sl. bile su navedene u manjem procentu (**Grafikon 1**).

Vrlo je mali procenat onih koje su morale da otpuste deo zaposlenih (2,6%), da zaposlenima smanje plate (6,2%), pošalju deo zaposlenih na prinudni odmor (14,6%), ali je gotovo četvrtina istakla da nisu bile u mogućnosti da plaćaju poreze i doprinose za zaposlene (23,4%).

U 81% firmi iz uzorka nije bilo promene u radnim aranžmanima u pogledu mesta rada, dok su u 12,3% slučajeva svi zaposleni prešli na rad od kuće a u 6,6% slučajeva deo zaposlenih je prešao na rad od kuće. Rad od kuće postavio je različite

Grafikon 1: Uticaj pandemije COVID-19 na poslovanje (%)

izazove pred preduzetnice, pa je u 19% slučajeva bilo teško nadzirati rad zaposlenih, u 16% slučajeva preduzetnice su registrovale da su zaposleni manje produktivni kad rade od kuće, u 11% slučajeva problem se pojavio u nedostupnosti odgovarajuće opreme za rad i u 3% slučajeva teže je bilo objasniti zaposlenima radne zadatke.

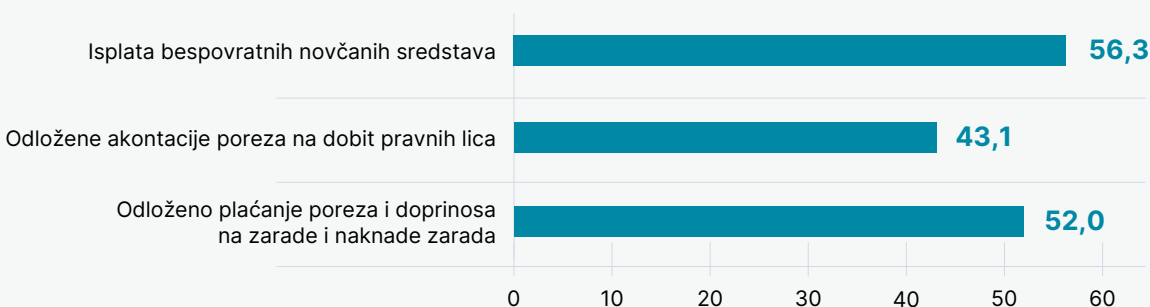
Kao prednosti rada od kuće navedene su bolja zdravstvena zaštita zaposlenih u 56,6% slučajeva, manji stres kod zaposlenih zbog teškoća u organizovanju prevoza, brige o deci u uslovima kada su obrazovne ustanove bile zatvorene, kao i veća posvećenost zaposlenih poslu u 7,5% slučajeva, njihova veća inicijativnost u 3,8% slučajeva.

Pored toga, pojedine preduzetnice (9,4%) su za razliku od onih koje su primetile pad u produktivnosti zaposlenih pri radu od kuće, primetile da njihovi zaposleni zapravo povećavaju produktivnost u kućnim uslovima rada. Ipak, svega 12% preduzetnica razmišlja da bi ubuduće mogle ponuditi zaposlenima radni aranžman koji u nekoj formi uključuje rad od kuće.

2.2 Ocene mera Vlade

Preduzetnice su imale prilike da ocene tri mere Vlade koje su preduzete s ciljem da se ublaže negativne posledice pandemije: odloženo plaćanje poreza i doprinosa na zarade i naknade zarada do 04.01.2021. godine, odložene akontacije poreza na dobit pravnih lica do predaje konačne poreske prijave za porez na dobit pravnih lica za 2020. godinu, i isplatu bespovratnih sredstava. Kao što se može videti iz narednog grafikona, dve mere je većina preduzetnica ocenila pozitivno: isplatu bespovratnih novčanih sredstava i odloženo plaćanje poreza i doprinosa na zarade i naknade.

Preduzetnice su imale prilike da predlože mere podrške koje bi odgovarale njihovim potrebama nakon dve godine pandemijske krize. One su uglavnom navele mere koje su već bile ponuđene tokom pandemijske krize: više od petine preduzetnica (21,5%) navelo je smanjenje ili odlaganje plaćanja poreza i doprinosa, 17% bespovratnu finansijsku pomoć, ali su navele i neke druge mere poput povoljnih kredita uz produžen rok otplate i grejs period (7%), subvencije za opremu (7%), podršku za vreme porodijskog i trudničkog odustva (8%), bespovratna sredstva za zapošljavanje radnika (3%) i drugo.

Grafikon 2: Procenat preduzetnica koje su pozitivno ocenile mere Vlade RS za podršku preduzetnicima usled uticaja COVID-19 pandemije (odgovori "veoma pomogle" i "pomogle")

3

PREDUZETNIČKA PRIČA

Kvalitativnom komponentom istraživanja zabeležene su životne priče preduzetnica koje, iz individualne perspektive i ličnog iskustava, prikazuju kako je žensko preduzetništvo funkcionisalo tokom pandemije COVID-19. Prikazana priča jedne preduzetnice, na ilustrativan način, pokazuje dobar primer poslovne rezilijentnosti i uspešnog modela prilagođavanja novonastaloj kriznoj situaciji.

3.1 Transformacija uz business coaching

Forma poslovanja: d.o.o. (ispitanica ima 100% vlasništva i zakonski je zastupnik)

Godina osnivanja firme: 2018. godina, (2013. godine je osnivala školu plesa koja je još aktivna, škola je registrovana kao udruženje građana)

Sedište firme: Beograd

Delatnost: digitalni marketing i organizacija događaja

Starost ispitanice: 31 godina

Ana ima 31 godinu, iz Beograda je i po obrazovanju je diplomirana pravica. Kao veoma mlada, već sa 18 godina, počela je da radi kao instruktorka plesa za decu u jednoj umetničkoj školi. Anin osnovni motiv u tom trenutku bio je da finansijski doprinese domaćinstvu u kome je tada živela sa majkom. Sa 22 godine odlučila je da otvori svoju plesnu školu. Ana ističe da je iskustvo vođenja plesne škole za nju bilo od velikog značaja, posebno u razvijanju veština organizacije, što joj je kasnije omogućilo pokretanje novih poslova. Nakon nekoliko godina, Ana je započela i biznis u oblasti organizacije događaja. Ovaj posao je intenzivno i sa uspehom razvijala nekoliko godina. Međutim, izbijanje pandemije korona virusa je neplanirano napravilo promenu u Aninoj preduzetničkoj karijeri. Uvođenje restriktivnih epidemioloških mera je onemogućilo svaki oblik proslava i javnih okupljanja, i samim tim direktno (negativno) uticalo na Anin dotadašnji posao.

“*Meni je sve stalo, ja 6 meseci nisam imala klijenta. Niko nije imao para, sad, šta, gde, kako i ja se toga uopšte nisam uplašila. Bilo mi je stresno, ali strah nisam imala, kamoli da odustanem.*”

Na samom početku vanrednog stanja, Ana odlučuje da potraži konsultacije osobe koja se bavi biznis coaching-om, kako bi lakše prebrodila ovaj period i dobila smernice za dalje poslovne odluke, što je ocenila kao najbolji potez koji je u tom trenutku mogla da napravi.

“*Uglavnom, došla je korona, ja sam tad imala 3 zaposlene devojkje, ne 4, svi su onako (mislili su), pa dobro, to će da traje kratko... Ja u tom trenutku pozovem tu ženu (biznis coach)... rekoh, e, vidi ovako, meni treba pomoć, ja se nisam libila da kažem, meni treba pomoć, ja ću da poludim sedmi dan u kući, to je bila prva nedelja, je l' možemo mi malo da organizujemo biznis taj coaching, malo da me usmeriš?*”

Uz pomoć ovakve vrste podrške, Ana ubrzo zaključuje da bi svoj posao mogla da preusmeri u jednu drugačiju delatnost – digitalni marketing. Ona i njen tim su prvih par meseci pandemije iskoristili za učenje o digitalnom marketingu i za usavršavanje veština neophodnih za rad u novoj delatnosti. U ovom periodu, Anin tim zaposlenih se smanjio, i trenutno radi sa još dve kolegice.

Ana smatra da je u poslednje dve godine postigla veliki uspeh, prvenstveno zbog toga što nije odustala pred svim preprekama i promenama koje su se desile. Takođe, za ovaj period je uspela da ostvari saradnju sa brojem klijanta koji je dovoljan za održavanje firme, ali i pruža mogućnost za dalje napredovanje.

“*Za mene je uspeh prvo da sam tu, prosto je prošao jedan veoma, veoma jak i znate kad krene firma da vam, mlada vam firma, pa vam stane, ja nisam pala. Prvi moj uspeh na šta sam stvarno posebno, posebno srećna je taj što se nisam uplašila promene, nego sam je prihvatila. Znači, prosto tako mora da bude i idemo sad.*”

4

ZAKLJUČAK I PREPORUKE

Pandemija virusa COVID-19 je predstavljala svojevrsni test otpornosti ženskog preduzetništva. Uprkos brojnim poslovnim izazovima sa kojima su se suočavale, naročito u periodu vanrednog stanja, preduzetnice su uspele da pokažu veliki stepen otpornosti i poslovnih sposobnosti da prebrode ovu (i neku drugu sličnu) krizu.

Više od petine ispitanica nije ni osetilo uticaj pandemije na svoje poslovanje, a ostale su privremeno iskusile pogoršanje u smislu privremenog zatvaranja, smanjenja obima posla, težeg dolaska do klijenata, snabdevača i sl., ali su taj period uspešno prebrodile. Veoma je mali procenat onih koje su morale da otpuste svoje zaposlene ili ih pošalju na prinudni odmor. Mere državne pomoći i podrške su svakako bile od velikog značaja sa sve preduzetnice koje su učestvovala u istraživanju, a kao posebno značajne istakle su se dve mere – isplata bespovratnih novčanih sredstava i mogućnost odloženog plaćanja poreza i doprinosa na zarade i naknade zarada.

Različita iskustva poslovanja preduzetnica tokom pandemije COVID-19 su ukazala na određene slabosti koje bi trebalo da budu područje budućih intervencija:

- Državne mere pomoći i podrške bi trebalo dizajnirati tako da (u nekim budućim krizama) odgovaraju potrebama različitih kategorija preduzetnica, a posebno onim preduzeticama koje se nalaze u ranjivim kategorijama.
- Trebalo bi preventivno raditi na podsticanju preduzetnica da kontinuirano proširuju svoja znanja i stiču nove poslovne veštine (u različitim oblastima) kako bi u vanrednim situacijama ili periodima krize bile otpornije i spremnije da se što uspešnije prilagode novonastaloj situaciji i prebrode poslovne izazove.

LITERATURA

Babović, M. (2012). *Polazna studija o preduzetništvu žena*. Beograd: UN Women. Dostupno na: <https://secons.net/wp-content/uploads/2022/01/87-publication.pdf>

Pajvančić, M., Petrušić, N., Nikolin, S., Vladislavljević, A., & Baćanović, V. (2020). *Rodna analiza odgovora na COVID-19 u Republici Srbiji*. OEBS. Dostupno na: <https://www.osce.org/files/f/documents/3/9/459391.pdf>.

SeConS. (2020a). *Uticaj COVID-19 pandemije i mera za njeno sprečavanje na preduzetnice u Srbiji*. UN Women: Beograd. Dostupno na: <https://secons.net/wp-content/uploads/2022/01/118-publication.pdf>

SeConS (2020b). *Uticaj COVID-19 pandemije i mera za njeno sprečavanje na preduzetnice u Srbiji*. Beograd: UN Women. Dostupno na: <https://www.secons.net/files/publications/118-publication.pdf>.

Srdić, M. (2021). *Podrška preduzeticama tokom pandemije COVID-19*. Beograd: OEBS Misija u Srbiji. Dostupno na: <https://www.osce.org/files/f/documents/2/7/513133.pdf>

UN Women (2021). *Rodna ravnopravnost i budžetiranje u doba pandemije: usporavanje napretka ili zatvaranje jaza?* Dostupno na: https://serbia.un.org/sites/default/files/2021-06/RR%20i%20budzetiranje%20u%20doba%20pandemije_SRB.pdf.

